

מזרח ירושלים – נתונים מרכזיים

פברואר 2016

תוכן עניינים

1	נתונים דמוגרפיים כלליים
1	מעמד התושבים
2	תכנון ובניה
3	פערי תקצוב
4	תעסוקה
5	חינוך
7	עוני ורווחה
8	בריאות
8	מים וביוב
8	שירותי הדואר
8	משרד הפנים

נתונים דמוגרפיים כלליים

- ירושלים הינה העיר הגדולה ביותר בישראל מבחינת שטח, נכון למדידה האחרונה שבוצעה ע"י הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: הלמ"ס).¹ שטח השיפוט העירוני שלה, הכולל גם את ירושלים המזרחית, עומד על 125,200 דונם.²
- ירושלים הינה גם העיר הגדולה ביותר בישראל מבחינת כמות תושבים ואוכלוסייתה מהווה כ-10% מאוכלוסיית מדינת ישראל. אוכלוסייתה הכללית מונה 829,900 נפש, מהם 522,300 יהודים ואחרים³ (63%) ו-307,600 ערבים (37%).⁴
- במזרח ירושלים מתגוררים נכון לסוף שנת 2013, 507,500 מתושבי ירושלים (61% מכלל תושבי העיר). כ-305,500 הם ערבים וכ-201,900 הינם יהודים המתרכזים בעיקר בשכונות רמות, פסגת זאב, גילה, נווה יעקב, והר חומה.⁵

מעמד התושבים

- בין השנים 1967-2014 נשלל מעמד התושבות של 14,416 פלסטינים תושבי מזרח העיר. בשנת 2014 נשלל מעמד התושבות של 107 פלסטינים תושבי ירושלים המזרחית, מתוכם 56 נשים ו-12 קטינים.⁶

המלך ג'ורג' 27
ת.ד. 2239
ירושלים 94581
27 King George St.
P.O. Box 2239
Jerusalem
9102102

Tel. טל
+972-2-6222858
Fax. פקס
+972-2-6233696

www.ir-
amim.org.il
mail@ir-
amim.org.il

¹הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [הודעה לעיתונות – לקט נתונים ליום ירושלים \(נתוני 2013-2014\)](#), 13.5.15, עמ' 1.

²מכון ירושלים לחקר ישראל, [שנתון סטטיסטי לירושלים 2015](#), לוח א/1.

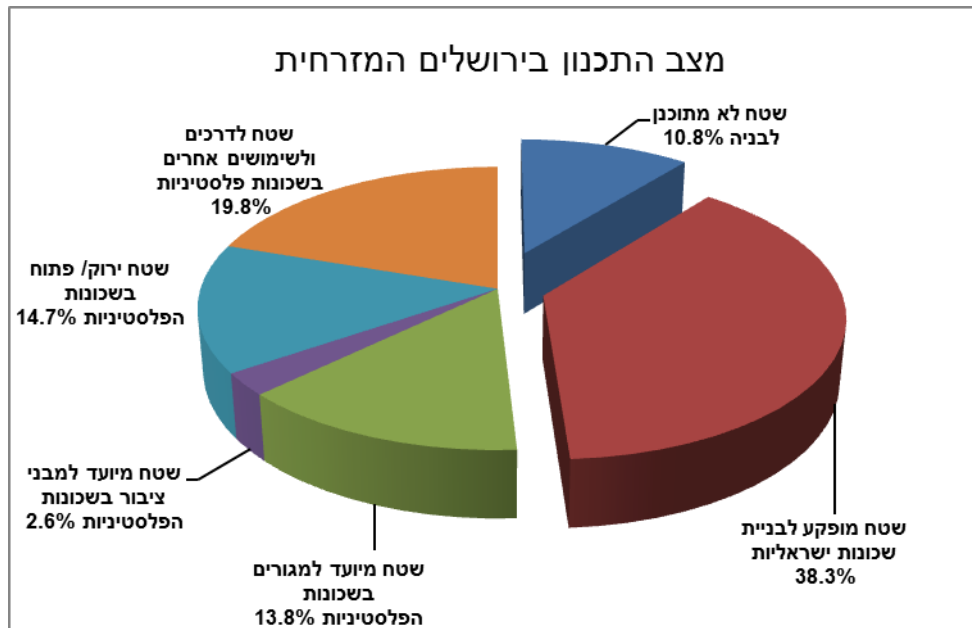
³על פי נתוני הלמ"ס, ב"אחרים" כלולים נוצרים לא-ערבים, בני דתות אחרות וחסרי סיווג דת במשרד הפנים.

⁴הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [הודעה לעיתונות – לקט נתונים ליום ירושלים \(נתוני 2013-2014\)](#), 13.5.15, עמ' 2.

⁵מאיה חושן, מיכל קורח, [על נתוני ירושלים 2015 – מצב קיים ומגמות שינוי. מכון ירושלים לחקר ישראל](#), מכון ירושלים לחקר ישראל, בעמ' 14.

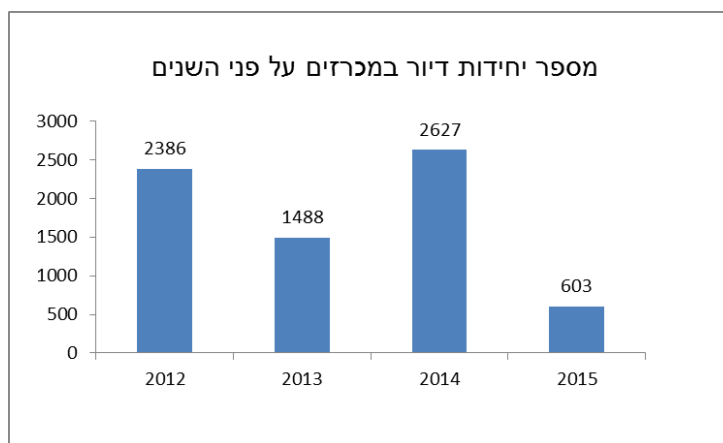
⁶תשובת משרד הפנים לבקשת המוקד להגנת הפרט לפי חוק חופש המידע לקבל נתונים על [שלילת מעמד התושבות בתושבי קבע בירושלים בשנת 2014](#), 31.1.15.

- מאז 1967 הפקיעה ישראל 38.3% משטחי ירושלים המזרחית לצורך בנייתן של השכונות היהודיות. כ-14.7% מהשטח המתוכנן נקבע כאזור אסור לבנייה ('ירוק') ואחוזי הבנייה המותרים נמוכים לרוב באופן ניכר מזה שבאזורים יהודים.⁷

- מתוך למעלה מ-200,000 יחידות דיור הקיימות בירושלים, פחות מרבע נמצאות בשכונות פלסטיניות.⁸
- ההערכה היא שבהעדר אופציה חוקית ממשית, נבנו בירושלים המזרחית בין השנים 1967-2012 כ-20,000 יחידות דיור ללא היתר. עד סוף שנת 2012 ניתנו רק כ-4,300 היתרי בנייה בשכונות הפלסטיניות בירושלים המזרחית.⁹
- בשנים 2010-2015 ניתנו בירושלים כולה היתרים ל-11,603 דירות, מהם רק 878 בשכונות הפלסטיניות.¹⁰
- צפיפות המגורים בשכונות הפלסטיניות בירושלים המזרחית עומדת על קרוב לשמונה נפשות לדירה (בכ-50% ממשקי הבית הפלסטיניים בירושלים המזרחית חיות שש נפשות ויותר, בלמעלה מ-30% חיות שבע נפשות ומעלה. זאת לעומת כ-15% ו-10% בהתאמה בשכונות היהודיות בעיר המערבית).¹¹
- בתחום מכרזי הבניה המשיכה ההאטה היחסית שהחלה במהלך שנת 2014 בכל הנוגע לתכנון ובניה במזרח ירושלים. ישראל פרסמה בשנת 2015 מכרזים לבניית 603 יח"ד במזרח ירושלים.¹²

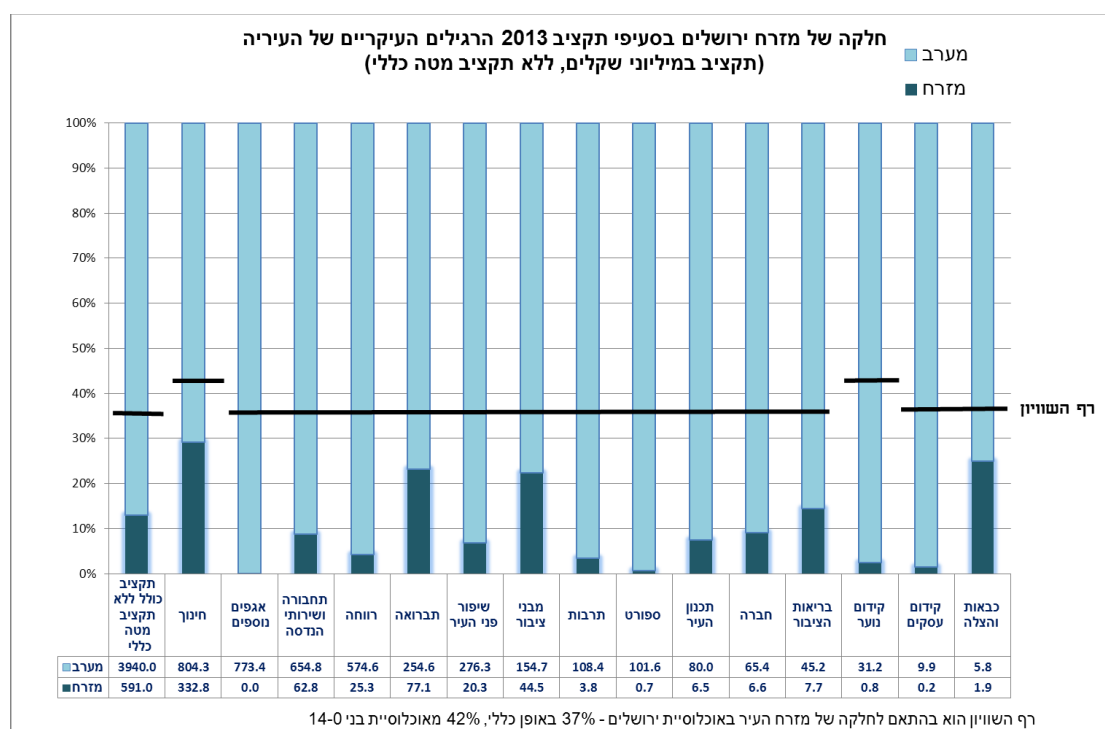
⁷ הנתונים נמסרו מי'במקום, מתכננים למען זכויות תכנון (מבוססים על ייעודי הקרקע התקפים נכון לסוף שנת 2012).
⁸ במקום, **בנייה במלכודת התכנון- מדיניות, תכנון ופיתוח בשכונות הפלסטיניות בירושלים המזרחית**, 2014. עמ' 53.
⁹ במקום, **בנייה במלכודת התכנון- מדיניות, תכנון ופיתוח בשכונות הפלסטיניות בירושלים המזרחית**, 2014. עמ' 54.
¹⁰ ניר חסון, **בשבע שנות ברקת הבנייה במזרח ירושלים מוקפאת, אבל רק לפלסטינים**, הארץ, 9.12.15.
¹¹ במקום, **בנייה במלכודת התכנון- מדיניות, תכנון ופיתוח בשכונות הפלסטיניות בירושלים המזרחית**, 2014. עמודים 53-54.
¹² עיר עמים, **תכנון, בניה והתנחלויות במזרח ירושלים - סיכום שנת 2015**, ינואר 2016.

- במהלך שנת 2015 הרסו רשויות המדינה 52 יחידות דיור במזרח ירושלים שבהן חיו 81 בני אדם. כמו כן נהרסו 37 מבנים נוספים שלא שימשו למגורים¹³.

פערי תקצוב

אחוז השקעתה היחסית של עיריית ירושלים במזרח העיר למען תושביה הפלסטינים עומד על 10.1% בלבד מתקציבה, בתחשיב תקציב הביצוע לשנת 2013. בחמישה אגפים השקעתה היחסית של העירייה נמוכה אף מ-5% בלבד מתקציבה¹⁴.

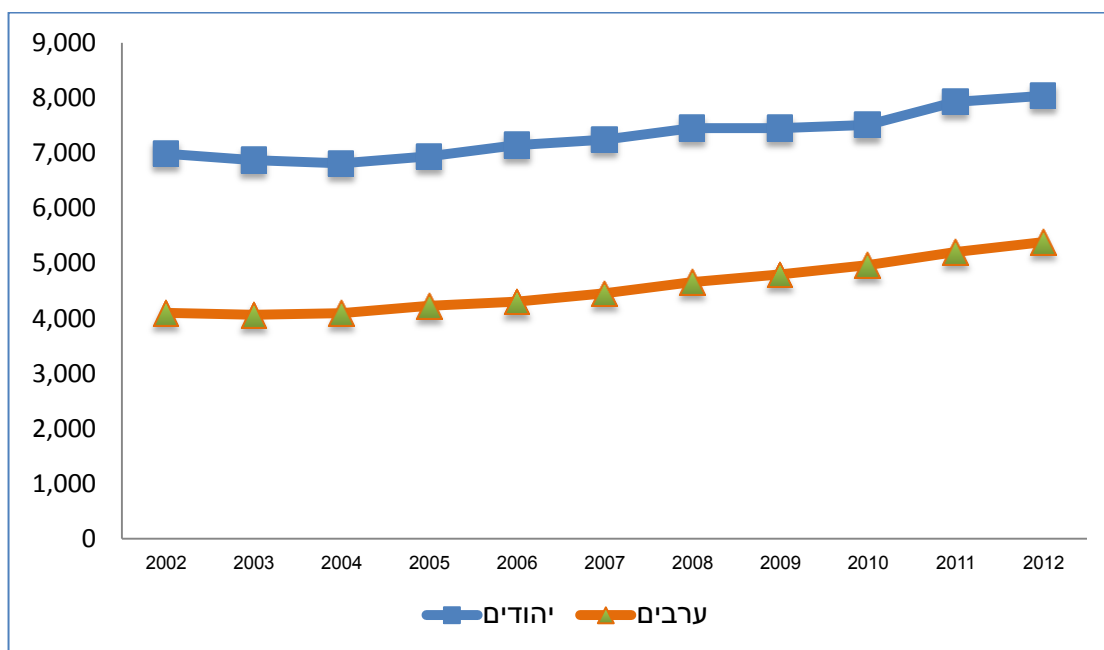
¹³ עיר עמים, **תכנון, בניה והתנחלויות במזרח ירושלים - סיכום שנת 2015**, ינואר 2016; ראו גם בצלם, **נתונים על הריסת בתים שנבנו ללא רישיון במזרח ירושלים**, 17.09.15, על-פי נתונים שהתקבלו מעיריית ירושלים וממשרד הפנים, בעקבות פניה על-פי חוק חופש המידע.

¹⁴ עיר עמים, **עיריית ירושלים: תקציב ביצוע 2013 - שיעור ההשקעה במזרח ירושלים**, דצמבר 2014.

תעסוקה

- בשנת 2014, אחוז ההשתתפות בכוח העבודה בקרב האוכלוסייה הערבית בירושלים עמד על 40.3%. נתון זה נמוך מהממוצע באוכלוסייה הערבית בישראל (46%) ומהממוצע הארצי הכללי (64.2%). אחוז הבלתי מועסקים בירושלים בקרב האוכלוסייה הערבית היה 8.1%¹⁵.
- קיים פער נומינלי קבוע של כ-3,000 ש"ח לחודש בין שכרם הממוצע של יהודים לבין השכר הממוצע של ערבים בעיר, בין השנים 2002 עד 2012.¹⁶

שכר ממוצע של מועסקים בירושלים לפי אוכלוסייה, על פני השנים 2002-2012

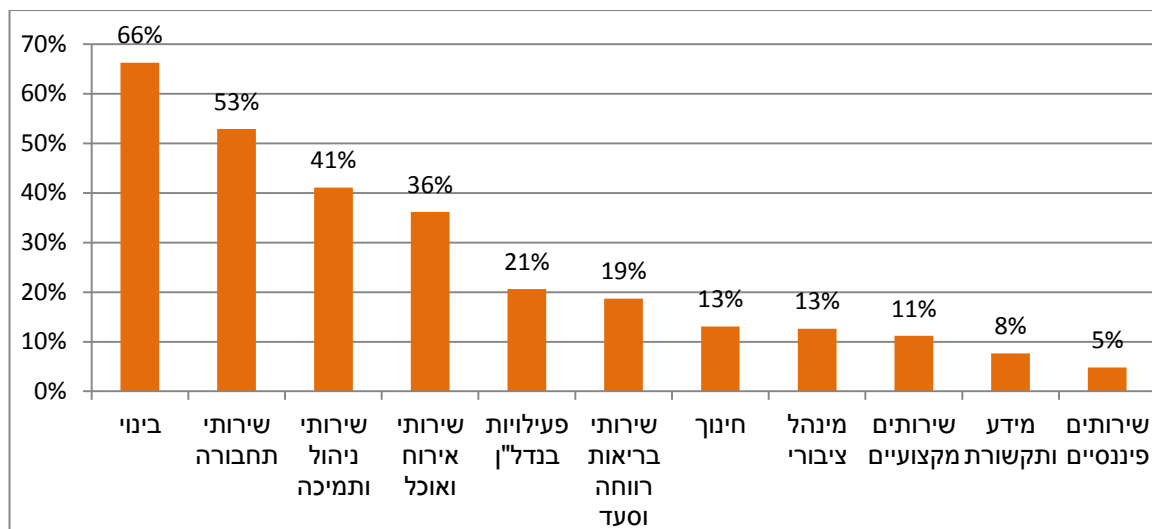
- בשנים 2012-2013 התבססה תעסוקתם של תושבי מזרח-ירושלים בעיקר על ענפי כלכלה ראשוניים. בענפי הבנייה והתעשייה עסקו כ-25% מכלל העובדים הערבים. כ-30% מן העובדים עסקו בתחום השירותים, כולל אירוח, מזון ותחבורה וכ-20% עסקו במסחר. רק כ-25% מן העובדים עסקו בענפים הדורשים השכלה אקדמית, כמו חינוך, בריאות, מנהל ציבורי ושירותים פיננסיים.¹⁷

¹⁵ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [הודעה לעיתונות – לקט נתונים ליום ירושלים \(נתוני 2013-2014\)](#), 13.5.15.

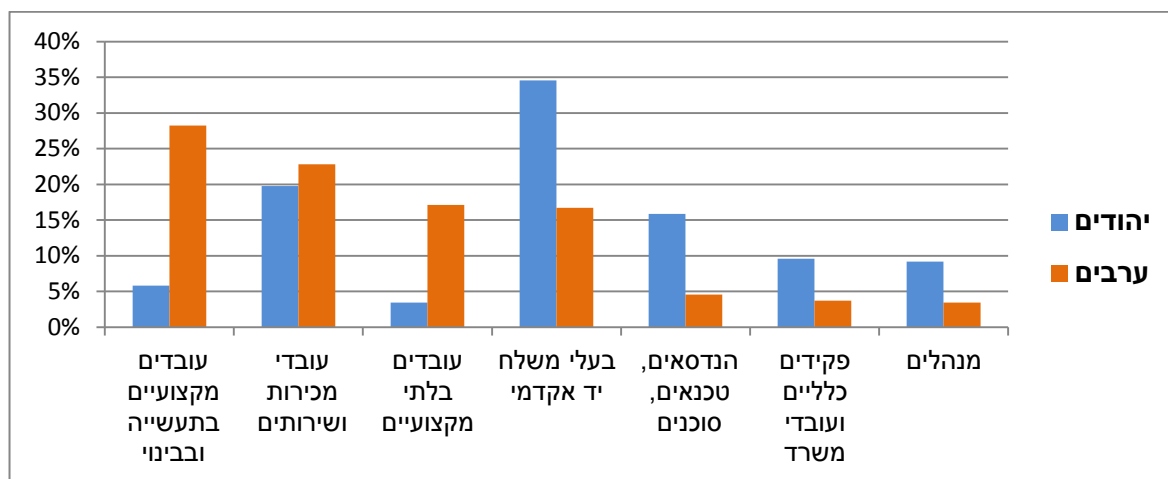
¹⁶ מריק שטרן, [שילוב תעסוקתי במציאות נפיצה - תושבי מזרח ירושלים בשוק העבודה העירוני](#), מכון ירושלים לחקר ישראל מס' 449, עמודים 23-24.

¹⁷ מריק שטרן, [שילוב תעסוקתי במציאות נפיצה - תושבי מזרח ירושלים בשוק העבודה העירוני](#), מכון ירושלים לחקר ישראל מס' 449, עמוד 27.

מועסקים ערבים תושבי ירושלים, לפי שיעורם היחסי בענפי כלכלה נבחרים

מועסקים ערבים תושבי ירושלים, לפי משלח יד (הבדל בין יהודים לערבים)

¹⁸ חינוך

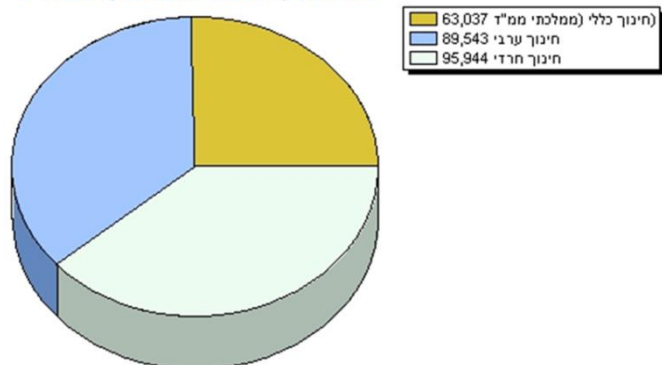
- נכון לשנת הלימודים 2014-2015, לומדים במערכת החינוך בירושלים 276,600 תלמידים¹⁹. על-פי נתוני שנתון מנהל החינוך של ירושלים (מנח"י), למדו בשנת הלימודים תשע"ה (-2015) בחינוך הערבי העירוני בירושלים (הרשמי והמוכר שאינו רשמי) 89,543 תלמידים מגיל 3 ועד תיכון²⁰, המהווים 36% מסך התלמידים בירושלים הלומדים במסגרות החינוך הרשמי והמוכר שאינו רשמי.

¹⁸ להרחבה, עיר עמים, נופלים בין הכיסאות – על נשירת תלמידים ומחסור בכיתות לימוד במזרח ירושלים, מעקב שנתי (אוגוסט 2015).

¹⁹ מכון ירושלים לחקר ישראל, שנתון סטטיסטי לירושלים 2015, לוח יג.2.

²⁰ שנתון מנח"י תשע"ה.

התפלגות ע"פ מספר תלמידים עד כיתה י"ב

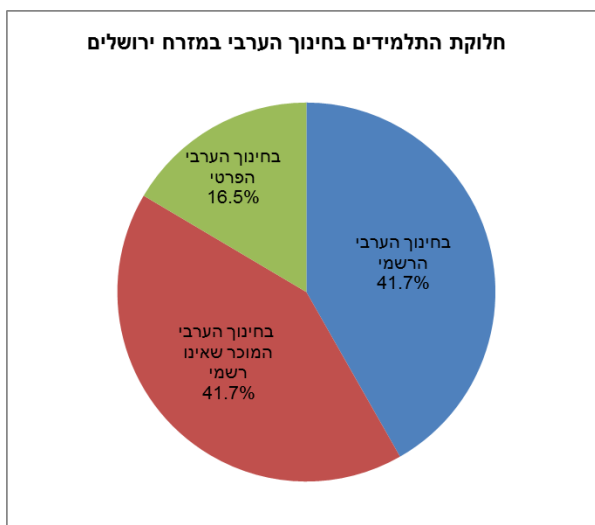

מתוך שנתון מנח"י תשע"ה (תלמידים במסגרות החינוך הרשמי והמוכר שאינו רשמי).

- על-פי נתוני מנח"י (בשונה מאלו המפורסמים בשנתון)²¹, סך התלמידים בחינוך הערבי (הרשמי, המוכר שאינו רשמי והפרטי) מגיע ל-104,567 תלמידים, הנחלקים כך:

מספר תלמידים	אחוז התלמידים מסך התלמידים בחינוך הערבי	
43,654	42%	בחינוך הערבי הרשמי
43,647	42%	בחינוך הערבי המוכר שאינו רשמי
17,266	17%	בחינוך הערבי הפרטי
104,567		סה"כ תלמידים בחינוך הערבי במזרח ירושלים

החינוך הערבי הפרטי כולל מסגרות פרטיות של הוואקף, אונר"א ואחרים.

- על פי נתוני הלמ"ס, מספר הילדים בגיל גן עד י"ב (3-18) במזרח ירושלים עומד על 127,198 ילדים²². כלומר, מסגרת הלימודים של 22,631 ילדים פלסטינים ממזרח ירושלים אינה ידועה.
- מספר הכיתות החסרות היום במזרח ירושלים לתלמידים הפלסטינים הוא 2,247 כיתות לפחות: 1,600 כיתות חסרות על פי נתוני מנח"י, בתוספת 647 כיתות חסרות לפי מספר הילדים הפלסטינים החיים בירושלים על-פי נתוני הלמ"ס וחסרים בנתוני מנח"י.
- קצב הבנייה עומד על ממוצע של 36 כיתות בשנה. קצב זה אינו מדביק אף את קצב גידול האוכלוסין הטבעי (המביא לצורך ב-63 כיתות חדשות לערך בשנה).

²¹ מכתבה של ראש אגף חינוך ערבי בעיריית ירושלים מיום 19/8/15 במענה לבקשה על-פי חוק חופש המידע שהגישה יעיר עמים.
²² כפי שמובאים ב מכתבה של ראש אגף חינוך ערבי בעיריית ירושלים מיום 19/8/15 במענה לבקשה על-פי חוק חופש המידע שהגישה יעיר עמים.

- קיים גידול עצום ומדאיג במספר התלמידים במסגרות החינוך הערבי המוכר שאינו רשמי, שלרוב הנו חינוך ברמת ירודה. תוך 14 שנים גדל כמעט פי 22 מספרם של התלמידים במזרח ירושלים הלומדים בבתי-הספר שלהם מעמד מוכר שאינו רשמי. זאת, לעומת בתי-הספר הרשמיים העירוניים שבהם גדל מספר התלמידים ב-40% בלבד.
- היקף נשירת התלמידים במזרח ירושלים הגיע בספטמבר 2012 לשיעור של 13% מסך התלמידים. זאת לעומת 2.6% נשירה בחינוך העל-יסודי העברי הכלל-ארצי, 4.6% אחוז בחינוך העל-יסודי הערבי הכלל-ארצי ו-1% נשירה בירושלים המערבית.
- מרבית הנשירה מתרחשת בחטיבה העליונה, אך הנשירה המצטברת על פני שנות הלימוד השונות מביאה לכך ש-36% מילדי מזרח ירושלים אינם מסיימים 12 שנות לימוד.
- על-פי תחשיב מדור הפרט במנח"י לפני כשנתיים, העלות הנדרשת לצמצום הפערים באופן מידי עומדת על 15 מיליון ₪ בשנה. התקציב השנתי לתכניות אלה מהווה כ-8% בלבד מסכום זה.
- על אף זאת, קיימים פערים גדולים במספר התכניות למניעת נשירה בין מערב ירושלים לבין מזרח ירושלים. כך למשל פועלות בחינוך היהודי בעיר 21 תכניות כלליות למניעת נשירה, לעומת 8 בלבד בחינוך הערבי.

עוני ורווחה

- במחוז ירושלים ובפרט בעיר ירושלים היו עליות בכל מדדי העוני בין 2013 ל-2014. כפי שקובע דוח העוני האחרון, עיקר העליה בירושלים נובע מהגידול בתחולת העוני של ערביי מזרח ירושלים, מ-75.4% ב-2013 ל-79.5% ב-2014. עומק העוני של הערבים בירושלים עלה בשנים אלו מ-40.8% ל-43.5%, בעוד שעומק העוני של היהודים ירד במקצת. אחוז הילדים העניים בקרב ערבים בירושלים זו הוא 84%.²³
- הפער בין רמת העוני של משפחות ערביות ויהודיות בירושלים עומד על פי 3.5 לרעת האוכלוסיה הערבית.
- הקושי הכלכלי של ישראלים בני 20 ומעלה בא לידי ביטוי בויתור על רכישה של מוצרים ושירותים חיוניים והפערים בין האוכלוסיות בולטים:²⁴
 - 34% מערביי ירושלים ויתרו על אוכל בשל קשיים כלכליים, לעומת 24% מיהודי ירושלים ו-16% מכלל הארץ.
 - 29% מערביי ירושלים ויתרו על ארוחה חמה לפחות פעם ביומיים, לעומת 10% מיהודי ירושלים ו-11% מכלל הארץ.
 - 84% מערביי ירושלים ויתרו על חימום או קירור, לעומת 43% מיהודי ירושלים ו-41% מכלל הארץ.
 - 64% מערביי ירושלים פיגרו בתשלומי חשבונות (חשמל, טלפון, מים, גז וכיו"ב), לעומת 22% מיהודי ירושלים, ו-24% בכלל הארץ.
 - 81% מערביי ירושלים נזקקו לטיפול שיניים ונאלצו לוותר עליו, לעומת 38% מיהודי ירושלים ו-42% בכלל הארץ.
- לעומת 22 לשכות רווחה פועלות בשכונות הישראליות, פועלות רק 5 בשכונות הפלסטיניות. עיריית ירושלים הודיעה כי בכוונתה לבנות לשכה שכונתית חדשה בראס אל-עמוד ולשכה

²³ המוסד לביטוח לאומי, **ממדי העוני והפערים החברתיים 2014 (דצמבר 2015)**, בעמ' 30.

²⁴ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **הודעה לעיתונות – לקט נתונים ליום ירושלים (נתוני 2014-2013)**, 13.5.15.

נוספת בבית חנינא.²⁵

- 8,501 מהילדים הפלסטיניים תושבי ירושלים המזרחית מוגדרים כילדים בסיכון.²⁶
- אחוז התושבים שנמצאו זכאים לקצבת הבטחת הכנסה נמוך באופן משמעותי מן הממוצע בקרב כלל האוכלוסייה הענייה בישראל. בעוד למעלה מרבע מכלל העניים בישראל (ללא תושבי מזרח ירושלים) נמצאו זכאים לקצבת הבטחת הכנסה, רק 7% מתושבי מזרח ירושלים הנמצאים מתחת לקו העוני זוכים לקבל את הקצבה.²⁷

בריאות

- לעומת 26 תחנות טיפות חלב במערב העיר, קיימות רק 7 תחנות במזרח (בשכונות צור באהר, סילוואן, א-טור, בית חנינא, שיח ג'ראח ושוּעפאט, השישית בכפר עקב מופעלת ע"י זכייין).²⁸ התחנה בשכונת תלפיות מזרח מוכרת על-ידי העירייה כמשרתת גם את שכונת ג'בל מוכאבר, ואכן מספקת להם שירות מצומצם.

מים וביוב

- רק 64% ממשקי הבית בירושלים המזרחית מחוברים באופן מסודר לרשת המים וחסרים כ-30 ק"מ של צינורות ביוב. בשכונות מעבר לחומה, אספקת המים לנפש עומדת על 55% מהרמה המינימלית שקבע ארגון הבריאות העולמי.²⁹

שירותי הדואר

- נכון לתחילת 2015, לא נעשו שיפורים משמעותיים בשירותי הדואר בירושלים המזרחית, מלבד הוספתם של כ-4000 תאים לחלוקת דואר לתושבים. במרבית רחובות ירושלים המזרחית עדיין לא מתבצעת חלוקת דואר מסודרת לבתים ואין מרכזי חלוקה נגישים. 11 דוורים בלבד משרתים את כלל אוכלוסיית ירושלים המזרחית (לעומת 144 דוורים במערב העיר), ותשע יחידות דואר בלבד משרתות כ-300,000 תושבים (לעומת כ-40 סניפים במערב העיר המשרתים כ-500,000 תושבים).³⁰

משרד הפנים

- ירושלים היא העיר היחידה בישראל בה פועלות שתי לשכות נפרדות של רשות האוכלוסין שבמשרד הפנים: האחת כללית, והאחרת לשירותם של תושביה הפלסטינים של ירושלים המזרחית. הלשכה המשרתת את התושבים הפלסטינים מאופיינת בעומס בלתי אפשרי, טיפול האורך חודשים ושנים, וגביית אגרות בשיעורים גבוהים עבור שירותים בסיסיים דוגמת רישום ילדים.

²⁵ האגודה לזכויות האזרח בישראל, **ירושלים המזרחית במספרים**, יום ירושלים – מאי 2015.

²⁶ תשובת משרד הפנים לבקשת האגודה לזכויות האזרח לפי חוק חופש המידע לקבל נתונים **בנושא שירותי רווחה בירושלים המזרחית**. 8.3.15

²⁷ שירותי הרווחה בתחום ילד נוער ומשפחה, **מזרח ירושלים – תמונת מצב**, אגף הרווחה בעיריית ירושלים, יוני 2013.

²⁸ אתר האינטרנט של עיריית ירושלים <בריאות> **טיפות חלב**. 16.11.15

²⁹ האגודה לזכויות האזרח בישראל, **ירושלים המזרחית במספרים**, יום ירושלים – מאי 2015.

³⁰ האגודה לזכויות האזרח בישראל, **שירותי דואר בירושלים המזרחית**, פברואר 2015.